

rittenkaart' kopen en schier eindeloos rondjes draaien!

Om het jaar stond in een hoek van het pleintje ook een tafel waar men repen Kwatta-chocolade kon winnen. De repen lagen op een stapeltje op een tafeltje, net als de cijfers van een klok. De exploitant bracht een metalen wijzer boven de tafel aan het draaien. Het stapeltje repen waarboven de wijzer stopte, was de gewonnen prijs. Opvallend was wel dat de wijzer nooit boven een royale stapel stopte. Eenmaal – ik denk dat het trouwens tijdens de laatste Veerse kermis was – heeft er op het voetbalveld een cakewalk gestaan. Zelfs de zeer kerkelijke heer K. was niet uit die attractie weg te slaan! Liefhebbers konden in het café van Piet Goeman in de Kapellestraat dansen. Gezeten op een verhoging speelden de gebroeders Cosijn uit Middelburg dans-

muziek (accordeon en drums). Traditiegetrouw waren er tijdens de Veerse kermis ook enkele mannen dronken. Iemand die jaarlijks in 't kotje, een cel in het kleinste gebouwtje op de Kaai van Veere, belandde was de vrijgezel Louis Huybrecht (ook wel Louis Capoer of Hadjememaar genoemd). Er zijn mensen die het betreuren dat de Veerse kermis is afgeschaft, maar voor mij is die kermis een mooie jeugdherinnering. Kermis was een onschuldig vermaak in de jaren dertig van de vorige eeuw. Het waren jaren met veel werkloosheid, armoede en weinig vertier, maar ook jaren met lange, mooie zomers. Tijdens de Veerse kermis was het altijd mooi weer!

J.D. de Voogd

Turnen in Middelburg

J.A. Bal, een leven in dienst van de gymnastiek

Op 15 maart 1965 was het zestig jaar geleden dat J.A. Bal zijn turnloopbaan begon als lid van de turnclub Ons Huis. Hij was vijf jaar mededirecteur van de gymnastiekvereniging Medioburgum en 42 jaar directeur-secretaris van Achilles. Deze gelegenheid was voor de heer Bal reden om voor leden en oud-leden van de gymnastiekvereniging Achilles over zijn turnloopbaan te vertellen. We laten hem, 41 jaar later, weer aan het woord.

Gluren en oefenen

In het voorjaar van 1901 behoorde ik met mijn schoolvriend Barentsen tot degenen die elke week trouw door het raam van het gymnastieklokaal aan de Groenmarkt (de tegenwoordige vergaderzaal van Provinciale Staten van Zeeland) naar de gymnastische oefeningen van leden van de turnclub Ons Huis keken. Het plantsoen voor de provinciale gebouwen was er nog niet, zodat wij makkelijk door de ramen

van het gymnastieklokaal konden gluren. Hoewel we daarmee de lesgevende leiders nogal eens hinderden, konden we het niet laten. Wij voelden ons zeer aangetrokken tot de gymnastische oefeningen en meerdere malen hadden mijn vriend en ik onze ouders gevraagd om lid te mogen worden van de turnclub Ons Huis. De con-

Jan Adriaan Bal (1888-1971) in het uniform van de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Vereniging.

tributie bedroeg echter tien cent per week en onze ouders vonden dat dit geld nuttiger besteed kon worden. Daar kwam nog bij dat onze ouders niets voelden voor deze 'kunstenmakerij' en een gebroken

been of arm was hen een gruwel.

De oefeningen aan de rekstok vonden we het mooist en we probeerden die na te doen aan de afsluithekken van de Vismarkt en de kanaalbrug. Helaas lukten deze oefeningen maar zelden en we moesten onze turnkunsten vaak met een buil of een hoofdwond bekopen. Omdat de stangen van de hekken geen ideale rekstokken waren, zagen onze handen er niet uit.

Maar uiteindelijk gingen onze ouders toch overstag en toen ik veertien jaar was, mocht ik mij als aspirant-lid van de turnclub Ons Huis laten inschrijven.

Alleen voor jongens

Onze leider, Schrijver, was erg streng en hoewel hij zijn jongens regelmatig met de stok in evenwicht moest houden, wist hij veel met hen te bereiken.

Er was in Middelburg geen gymnastiekvereniging voor dames en meisjes. Slechts enkele verenigingen in Nederland hadden een damesafdeling met meisjes. Dat in tegenstelling tot de tegenwoordige tijd, waarin het vrouwelijk geslacht bij het turnen ver in de meerderheid is. De minimale leeftijd voor de aspiranten was twaalf jaar. Tegenwoordig hebben de verenigingen naast kleuterklassen ook afdelingen dames-senioren.

Toen ik zestien jaar was, werd ik als lid van de turnclub Ons Huis ingeschreven op de Bondsstaten van de K.N.G.V. (Koninklijke Nederlandsche Gymnastiek Vereeniging) en kon ik deelnemen aan wedstrijden van het gewest Zeeland. In die tijd bestonden de wedstrijden behalve uit toestelturmen met rek-, brug-, paard-, bok-, ringen-, vrije, staaf- en knotsoefeningen, ook uit steenstoten, hoog-, ver- en polsstoksprin-

Dames en meisjes van Achilles poseren in Domburg, 18 juli 1925.

gen en estafettelopen met keerpunten. Sportterreinen waren er ter plaatse niet en we moesten voor loopnummers trainen op de touwbaan aan het bolwerk, de rijksweg naar Nieuwland en op het jaagpad langs het kanaal.

In 1907 liet ik me met nog enkele leden overschrijven naar een andere vereniging,

met embleem, blauwe sjerp, turnjekker met verzilverde knopen N.G.V. en witte turnschoenen) zagen we er prima uit. Op de zaterdag voor Pinksteren reisden we met een groep van zeventien leden van de drie Middelburgse gymnastiekverenigingen naar Amsterdam om aan de tweedaagse Bondsfeesten deel te nemen.

Foto uit het tijdschrift 'Ons Zeeland' (datum onbekend, eind jaren '20). Het onderschrift bij deze foto luidt: "Het groepje jonge turners dat aan de uitvoering van 'Achilles' zijn medewerking verleende." In het midden J.A. Bal.

Medioburgum. Met Pinksteren 1908 nam ik voor het eerst deel aan Bondsfeesten van het Nederlandsch Gymnastiek Verbond in Amsterdam, onder leiding van Tienstra. Een enkele reis Middelburg-Amsterdam kostte twee gulden. In ons turnkostuum (lange witte flanellen broek, blauw tricot

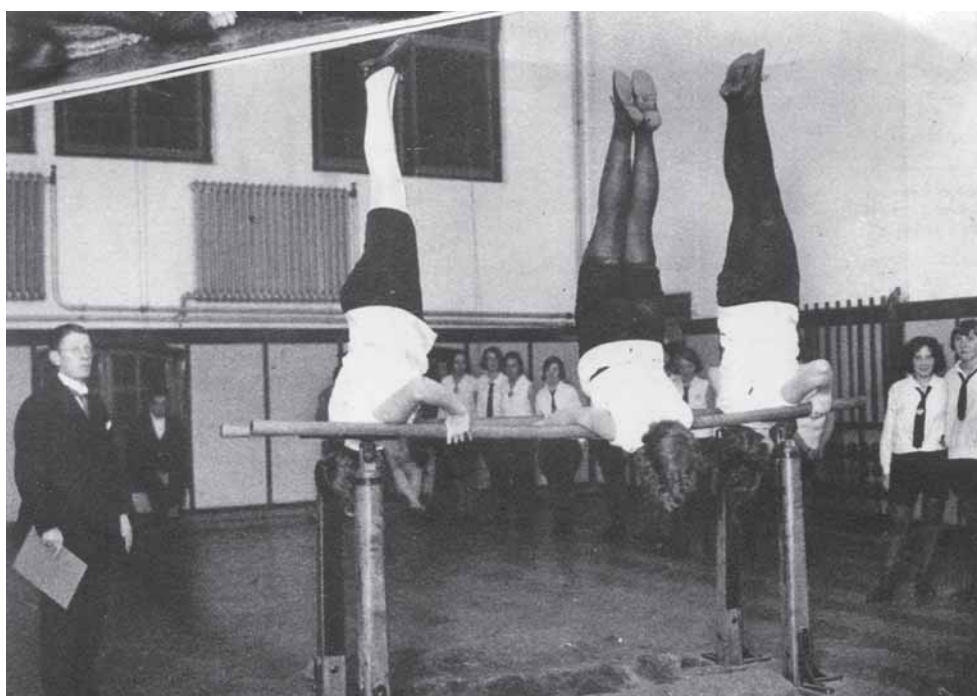
In Zwitserland

Tot augustus 1911 bezocht ik regelmatig de lesavonden van Medioburgum en nam ik vele malen met succes deel aan uitvoeringen en wedstrijden. In die jaren werkte ik bij de Engelse bookmaker A.F. Smallman en op 11 augustus 1911 vertrok ik met die firma naar Genève in Zwitserland. Na enige tijd werd ik daar lid van de plaatselijke gymnastiekvereniging Société Gymnastique de Paquis.

Al was Genève een mooie stad, toch kreeg ik op den duur genoeg van het pen-

sionleven. In 1914 ging ik terug naar Middelburg voor vakantie en ik stapte op 24 juni in het huwelijksbootje. Onze huwelijksreis was de terugreis naar Genève, maar het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in augustus was er de oorzaak van dat we in oktober weer naar Middelburg terugkwamen.

tairen in beslag genomen. Nadien volgde ik regelmatig de voorturnlessen van het gewest Zeeland van de K.N.G.V., die bij toerbeurt werden gehouden in Middelburg, Vlissingen, Goes, Bergen op Zoom, Roosendaal en Breda. In achtereenvolgende jaren behaalde ik de voorturnersdiploma's 3e, 2e en 1e graad

Directeur

Ik had mij voorgenomen de turnsport voorgoed vaarwel te zeggen, maar enige tijd na mijn terugkomst werd ik door mijn oude turnmakers Kraak en Valk gepord om een oefeningswedstrijd te bezoeken. Ik ging op hun aansporing in en werd weer lid van Medioburgum. Met enkele herenleden, onder wie gemobiliseerde turnmakers van elders, werd er geoefend in het gymnastieklokaal van de school aan de Nieuwe Haven. Het gymnastieklokaal aan de Groenmarkt was door gemobiliseerde mili-

Foto uit het tijdschrift 'Ons Zeeland' (datum onbekend, eind jaren '20). Het onderschrift bij deze foto luidt: "Bij de dameswedstrijden van 'Achilles'. Een aardig kiekje van één der brugnummers." Links J.A. Bal.

en in 1922 het leidersdiploma, waaraan het maandelijks bezoek van een tweejari-ge cursus in Bergen op Zoom vooraf was gegaan.

Op veelvuldig verzoek van de herenafdeling werd ik in 1918 naast Mazure benoemd tot directeur van de gymnastiekver-

eniging en werd ik belast met het lesgeven aan de heren, de dames en de junioren, waarvoor ik me vele wekelijkse avonduren belangeloos opofferde.

Ik kon toen niet vermoeden dat mijn eigen turnen op de achtergrond zou raken en alle aandacht op den duur naar het leidinggeven zou gaan. Hierbij kwam nog dat de twee kapiteins op het turnschip van inzicht verschilden, en dat leverde wrijvingen op. Op dergelijke momenten dacht ik er wel eens aan het turnen vaarwel te zeggen. De onderlinge verstandhouding van de dames werd er niet beter op toen slechts enkele dames door Mazure werden aangezocht voor de zogenaamde folkloredansen in Zeeuws kostuum. Dit had tot gevolg dat meerdere dames hun lidmaatschap van de vereniging opzegden en eind 1922 voelde ook ik mij genoodzaakt als leider en als lid te bedanken.

Dames en meisjes

Het was eind januari 1923 toen enige dames mij verzochten mee te werken aan de oprichting van een dames- en meisjesgymnastiekvereniging, waarvan zij te zijner tijd zelf de leiding op zich wilden nemen. Na er een nachtje over geslapen te hebben, stemde ik toe en zo werd op 15 februari 1923 op het bovenzaaltje van het Nederlandsch Koffiehuis aan de Markt de dames- en meisjesgymnastiekvereniging Achilles geboren, met aanvankelijk zes dames- en vier meisjesleden.

De vereniging groeide snel, want reeds op 1 januari 1924 waren er honderd dames- en meisjesleden. Het kostte veel moeite de vereniging in stand te houden. Na twee maanden werd het gebruik van het gymnastieklokaal aan de Groenmarkt door de gemeente opgezegd. Door de welwillende

medewerking van advocaat mr. P. Dieleman kreeg het jonge Achilles spoedig voor een avond in de week onderdak in het gymnastieklokaal van de Christelijke Kweekschool aan de Herengracht. Tot 1962 heeft de vereniging van dit lokaal gebruik gemaakt.

Groei

Het aantal leden van Achilles groeide gestaag. Op 26 mei 1926 werd de koninklijke goedkeuring verkregen op de statuten. Het vijfjarig bestaan op 15 februari 1928 werd luisterrijk gevierd met een drukke receptie in de Bakkerskamer van het Schuttershof, een feestavond en een uitvoering.

Tien jaar later werd aan de vereniging een jongensafdeling toegevoegd. Daardoor moest de naam van de vereniging veranderd worden en was er een wijziging van de statuten nodig.

In 1932 nam Achilles het initiatief tot de organisatie van wandeltochten, individueel en in groepsverband. De vereniging nam ook met groepen deel aan wandeltochten in en buiten de provincie. Meerdere jaren namen leden van Achilles deel aan de Vierdaagse van Nijmegen. Overal in Zeeland en vooral op Walcheren werden nadien wandelsportverenigingen opgericht. Groot was dan ook de deelname aan en de publieke belangstelling voor het jaarlijkse wandelfestijn dat Achilles organiseerde. Jammer genoeg zijn alle wandelverenigingen uit die tijd weer van het toneel verdwenen.

Atletiek

De atletiek in Zeeland werd in 1923 alleen beoefend door enkele leden van gymnastiekverenigingen die deelnamen aan de vaardigheidsproeven. Toen in 1924 de

Walcherse Athletiek Bond werd opgericht, sloot Achilles zich direct aan. Wegens gemis aan sportterreinen moesten we ons behelpen met het militair oefenterreintje op het Molenwater. Toch werden er in die dagen al bevredigende resultaten bereikt. Later werd de Zeeuwsche Athletiek Bond van de Koninklijke Nederlandsche Athle-

Door de brand als gevolg van het bombardement op Middelburg op 17 mei verloor mijn gezin, aan de Balans, alle bezittingen. Het hele archief van de vereniging ging, samen met de verenigingsvlaggen en vele attributen, verloren. Ook alle gymnastiektoestellen in het gymnastieklokaal aan de Groenmarkt en de medaillekast met de

tiëk Unie opgericht en kregen we de beschikking over de nieuwe sportterreinen aan de Nadorst. Meerdere Zeeuwse records kwamen daarna op naam van onze heren- en damesleden te staan. Vooral tijdens de bezetting was de atletieksport belangrijk omdat er geen gymnastieklokalen beschikbaar waren.

Bombardement

In de jaren dertig ging het steeds beter met Achilles. Dat duurde tot 10 mei 1940, toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak.

De deelname voor het jaarlijkse wandelfestijn dat Achilles organiseerde, was altijd groot.

gewonnen prijzen die in de melksalon De Landbouw aan de Markt hing, verdwenen in dit geweld. In een paar uur was alles wat we in een reeks van jaren door hard werken hadden verkregen, vernietigd. Van turnen was in de eerste maanden geen sprake. Er waren geen toestellen en we hadden ook geen gymnastieklokalen tot onze beschikking. Hierbij kwam nog dat de binnenstad in een puinhoop was veran-

derd. De bevolking had wel iets anders aan haar hoofd dan de problemen van de gymnastiekvereniging.

Bij de Provinciale Griffie, waar ik werkzaam was, was ook alles in vlammen opgegaan en het kantoorpersoneel werd tijdelijk ondergebracht tussen de oudheden in het gebouw van het Zeeuws Genoot-

Opbouwen

Alhoewel mijn gezin zwaar getroffen was, bleven mijn gedachten ook steeds bij de vereniging en ik gaf de moed niet op. Ik nam contact op met de K.N.G.V., die mij direct alle mogelijke gegevens over de vereniging verstrekke en door tussenkomst van de *Middelburgsche Courant* kon ik met

Turnsters poseren in een door Bal geregisseerde opstelling, 15 februari 1948.

schap aan de Wagenaarstraat. Ik brak er mijn hoofd over hoe ik de administratie van de vereniging opnieuw kon opzetten. Hoe moest ik aan de verloren gegevens komen? De toenmalige bestuursleden vroegen zich af of het wel zin had om de vereniging weer op te bouwen omdat alles verbrand was en we de draad voorlopig toch niet konden oppakken.

een handkar de jaargangen van 1923 tot en met 1940 afhalen bij mr. Van Deirse aan de Balans.

Liggend op de vloer, want een tafel of bank hadden we niet, bladerde ik avond aan avond de jaargangen door naar verslagen en berichten over de vereniging. Bij ieder verslag en berichtje deed ik een strookje papier en later schreef ik die gegevens over in registers. Na ongeveer drie maanden had ik een nieuw archief aangelegd. Hieruit werden uittreksels gemaakt op afzonderlijke staten, zodat direct

een overzicht kon worden verkregen van het verenigingsleven (zoals de besturen in de loop der jaren, de gewonnen verenigingsprijzen, persoonlijke prijzen, verenigingsrecords, atletiekrecords, marsspeldjes en diploma's van de K.N.G.V., namen van deelnemers van wandeltochten, van de avondvierdaagse en de Vierdaagse te Nijmegen, onderscheidingen enzovoorts). Hoewel er geen zicht was op hervatting van de gymnastieklessen, bleven de leden toch de contributie van tien cent per maand betalen.

Het gymnastieklokaal aan de Groenmarkt was door brand verwoest en het gymnastieklokaal van de Christelijke Kweekschool aan de Herengracht was in beslag genomen voor eerste hulp. Met veel moeite vonden we ergens een zaaltje, maar al spoedig werden we elke keer door de Duitsers gesommeerd het pand te verlaten. We zaten in Mercurius, het gebouw van Kinderzorg, de Rijksleerschool, de school aan de Singelstraat, de school aan de Nieuwe Haven en de koffiekamer van de P.Z.E.M. Na de bevrijding kregen we nog enige tijd onderdak in een zaaltje van het Oude Mannen- en Vrouwenhuis aan Klein Vlaanderen.

Na 1945 bloeide de vereniging weer op. Aan vele wedstrijden en uitvoeringen werd met wisselende successen deelgenomen. Het aantal leden en aspiranten steeg vanaf die tijd tot boven de driehonderd.

Stoppen

In mijn leidersperiode van Achilles heb ik nimmer een lesavond verzuimd en ik offerde elke week acht tot tien vrije avonduren belangeloos voor de 'lichamelijke volksopvoeding'. Ook voerde ik de administratie van de vereniging.

Aanvankelijk was het mijn bedoeling na het 35-jarig jubileum van de vereniging op zeventigjarige leeftijd te stoppen met de algemene leiding en het secretariaat, maar het lukte niet om een plaatsvervanger te vinden. Ik moest noodgedwongen, in het belang van de vereniging, nog een paar jaartjes waarnemen.

J.A. Bal

Naschrift van de redactie

J.A. Bal zou pas echt 'afzwaaien' op 9 juli 1965. Hij was toen 77 jaar en zestig jaar werkend lid van het K.N.G.V. Hij is 42 jaar lang leider-secretaris van Achilles geweest.

Het verhaal van Bal werd ingezonden door zijn dochter, mevrouw J.J. Geldof-Bal, en is bewerkt door de redactie van *De Wete*. Het door Bal aangelegde boekwerk (zijnde een behangboek) met foto's en knipsels van Achilles werd door mevrouw Geldof-Bal in februari 2006 geschonken aan het Zeeuws Archief te Middelburg (Verzameling Aanwinsten 137). De illustraties bij dit artikel zijn afkomstig uit het boekwerk.